

A kanálban hűtik és formázzák az üveget

Akár a reflektorfénybe tévedt nyúl: ácsorgok időtlenül, és bámézkodom. Ilyen mesterséget csak jókedvében fundálhatott ki az Úristen. Az egymással derékszögben érintkező három parányi, díszletelen színpadon egy és ugyanaz az előadás folyik — a legszebb emberi színjátékok egyike. Itt aztán nincs rögtönzés, felújítás, korhoz igazítás vagy másfajta értelmezés. A kézi üvegfúvás dramaturgiája évszázadok óta változatlan.

Az élmény azonban — amelyhez foghatót talán csak a naponta tréningező bányamentők látványa ébresztett bennem, meg az itt-ott még felbukkanó téli aszfaltozóké, amint a maguk készítette burkolaton sütkéreznek a kátránygőzben — nem feledteti a kérdést, amiért idejöttem a kilencedik évtizedét taposó Egyesült Izzó újpesti törzsgyárába. Mi tartja életben ezt a túlonútul is hagyományos, művelőit többféle ártalomnak kitévő mesterséget? Szükség van-e rá egyáltalán, vagy csak mint holmi ipartörténeti rekvizitumot éltetik a hozzá hasonló bámézkodók üdvözlésére?

Hiszen a Tungsram márka több mint száz országba jut el, a fényforrástermékek hetven százaléka exportra kerül. Ily módon az Izzó világviszonylatban az ötödik-hatodik helyet foglalja el. A sztár, a Kékes, óránként ötezer darab jó lámpát készít, s ez távolról sem jelenti képességeinek felső határát. Ilyen gépsor még az Egyesült Államokban sincsen.

Persze nem voltak mindig ilyen falánk, „nagy természetű” masinák. A század elején egy átlagos kézügyességű dolgozó óránként három lámpát szerelt össze. Valóságos „sztahanovista” volt, aki ennek a dupláját teljesítette.

Akkoriban még nem számított különösebb kunsztnak lépést tartani a kézi üvegfúvóknak a szerelőikkel. Aztán, ahogy fejlődött maga a gyártmány, a világhódító izzólámpa, úgy lett egyre termelékenyebb a különböző alkatrészek gyártása és összeszerelése is. Eötvös Péter főmechanikustól tudom, hogy valamikor a harmincas évek elején indult Újpesten az üvegyár s vele a gépi ballongyártás. Fazekaskemencében történt az olvasztás, kézzel merítették az üveget, ugyancsak kézzel folytatták rá a pipára, s csak azután avatkozott be a gép. A fazekaskemencét felváltó kádkemence már folyamatosan üzemelt és látta el a gépet üveggel. A háború után, egészen 1967-ig gyakorlatilag csak extenzív fejlesztés történt, azaz növekedtek a kemencetérfogatok, s egy kemencén négy gép üzemelt. Maga a gép szinte változatlan maradt, csak éppen nem kellett importálni, mert az Izzó gépgyára állította elő. Amiről ideig-óráig azt hittek, hogy sok, hamarosan kevésnek bizonyult. Így előbb Vácra, majd Nagykánizsára telepítettek üvegyárat. Utóbbiban az amerikai Corning cégtől vásárolt Ribbon rendszerű gépsoron másodpercenként 14, naponta 1,2 millió, évente pedig 450 millió darab lámpabura készül. Nemrégiben állították üzembe a második ilyen gépsort.

— Itt Újpesten 1977-ben újult meg a technológia — mondja a főmechanikus, aki tizenkilenc éve dolgozik az üvegyárban. Főként kemény üveget gyártanak. Ez drágább, de alkalmas magas hőmérsékletű üzemelésre — fémhalogénlámpákhoz, higanygőzlámpákhoz. A buragyártó gépsor lelke az a körforgó, cseppadagolású, japán exportból beszerzett óriás, amelynek napi teljesítménye — típustól függő-

6

A lyukmester, az elsősegéd és a bankáros

Eifert János fotói

en — átlagosan húszezer bura. Ugyanaz a kemence táplál egy másik amerikai gépet is, amely a mostanában divatba jött PAR lámpáknak a kónuszát, tehát sugárzó elemét és tányérját préseli.

S pár méterrel odébb szerénykedik — úgy tűnik: elpusztíthatatlanul — a hamisítatlan manufaktúra, kisebb-nagyobb darab kenyeret biztosítva 32, szabad szombat és műszakpótlék nélküli embernek — köztük tíz kézi üvegfúvónak.

Ádám Ferenc művezető:

— A klasszikus üvegfúvást nálunk tulajdonképpen azért kell életben tartani, mert vannak olyan termékek, amelyek az alakjuknál és a falelosztásuknál fogva nem gyárthatók géppel, másrészt a kis sorozatok miatt sem indokolt az automatizálás.

Vagyis van, ahol az ember többet tud, mint a gép. A manuális munka jobban tudja alakítani, befolyásolni az üveget. Ugyanakkor olcsón lehet kísérletezni, kell egy forma, s azzal kész. Ami nem sikerül, az visszakerül a kemencébe.

— Körülbelül húsz olyan típusú ballon van, ami kézzel készül. Most már csak magnézium burákat fújnak az emberek, így szerényebb a termelési érték, mint azelőtt. A fúvók teljesítménybérben dolgoznak, típusonként megadott norma szerint. Ha nagyon iparkodnak, ketten akár hétszáz ballont is fújnak egy műszak alatt a kisebbik fajtából. Év végén többet is, kilencszázat, legalább nyolcszáznak megfelelő a falvastagsága. Ha jó az üveg!

— Mikor nem jó?

— Előfordul, hogy semmihez nem

nyúlunk, és elromlik az üveg. Nyilván volt valami gubanc a tüzelés beállításában. Reggel általában már fél hatkor bent vannak az emberek, és öt-tíz perc alatt meggyőződnek róla, hogy mi a helyzet. Vagy az van, hogy mind a három műhely megtisztítja a saját portája előtti üvegfelületet, vagy egy ember körbemegegy, és a T alakú fölözővassal lehúzza az egészet.

Közben vége a műszaknak, lehet még félóra a déli harangszóig.

Találomra megszólított két üvegfúvót. A szemmel láthatóan rangidős, magas, szikár Lázár Imrét, aki egy biliárd-világbajnok eleganciájával kezeli a dákóra emlékeztető csövet, s a robusztus, jóval fiatalabb Óriás Tibort, aki talán a leggazdaságosabb koreográfiaival dolgozik.

Az 53 esztendő Lázár Imre nem a szavak embere. Mégsem szegi a kedvet, hiszen a kézfogás után kiderül, hogy földiek vagyunk, mármint karcagiak. Gyerekkoromban ugyan mondta valaki, hogy „meglásd, a világban mindenhol lehet karcagit találni”. Akkor nem hittem el. Szóval Lázár Imrének, akinek még jó egy éve van a nyugdíjig, nemigen volt más lehetősége: tímárnak szegődik vagy üvegfúvónak Berekfürdőre. Ám a tímárság nagyon büdös mesterség, ezért 1939 óta fújja „ugyanazt a nótát”, mert hogy számára a mesterség mitsem változott.

— Úgy tudom, maga szakmunkás.

— Hát ha úgy mondták — válaszolja, s csodák csodája, meg is toldja mondandóját. — Persze nem lettem mindjárt az. Előbb formát kellett tartani, behordani, aztán felmenni bankázni. Nem úgy van az, hogy az ember mindjárt fújja az üveget. A bizonyítványt Nagykanizsán szereztem meg, a karcagi Veres cég egyik társának az

„Mikor lehült a banka, a nóblinál másképpen látszik a vas, olyan fémesen fehér, kicsit szinte tükröző. Akkor már hideg, s valószínű, hogy le fog repedni, amikor belenyomom az üvegbe”.

üvegyárában. Onnan 1957-ben kerültem ide az Izzóba.

Sokan azt hiszik, hogy csak nagy, erős emberek szegődhetnek üvegfúvónak, mert az állandó fújás kegyetlenül előveszi a tüdőt. Ilyen alapon a pozanosnak is adhatnának nyugdíjkorkezdeményt. Az biztosan többet és erőteljesebben fújja a maga hangszereit, mint az üvegfúvó a csövet. Ráadásul a csöbe elég csak belelehelni. Idővel kitágul kicsit a tüdő, de nem jobban, mint azoknak, akik még üveget se láttak. Ami pedig a mesterséget illeti: nincs benne üresjárat. Kezdestől befejezésig mindenre ügyelni kell. A lényeg az, hogy az ütem egyenletes legyen. Azért is nem tartanak szünetet, pedig minden óra végén járna tíz perc. Ha leállnának, rosszabbul járnának, mert rámenne még tíz perc, amíg újra belelendülnek. Így aztán nem az órát nézik, hanem hogy mikor van meg a pénzük.

— Ma például H 170/60-ast fújunk, ez a gömb- és a nyakátmérője a burának. Ebből legalább kétszázat le kell fújni, jót. Ha jó az üveg, háromszázból-kétszáznyolcvanból megvan.

— És háromszáz fújás befér az időbe?

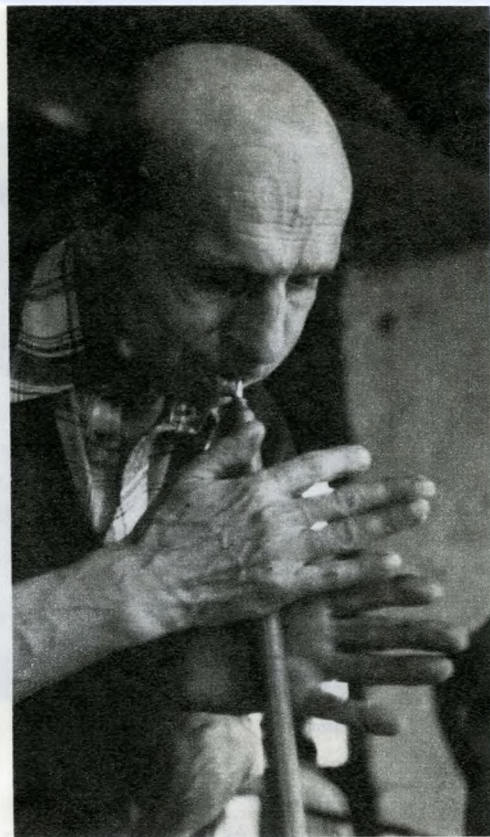
— Bele kell fértie.

— Ma jó volt az üveg?

— Nem éppen. Hólyagos volt, huzalos. Mert a műszaki feltételeket nem mindig biztosítják. És hát nem közlik velünk, hogy mi nem stimmel. Elég, ha valami más anyagot tesznek a kemencébe...

— Mennyit lehet teljes intenzitással dolgozni egyfolytában?

— Nézze, ha értelme van, tovább dolgozik az ember, de ha nincs, mert rossz az üveg, ugys hiába. Amikor tíz darabból nem marad semmi, hiába

Pozanon játszani nehezebb

csinálunk még egy dobozzal, az is rossz lesz.

— Van ballon, amit szívesebben csinálunk?

— Mind egyformán fizetik, súlyzószámok vannak, úgyhogy nekem mindegy.

— Egészség?

— Megvan. Leghamarabb a gyomrot csinálja ki ez a szakma, a sok víz, kivált nyáron: négy-öt litert is megiszunk.

— Maga itt a brigádvezető.

— A Vályi Péter brigádé. Egy-két ember kivételével mindenki tagja. Kétszer nyertük el a szocialista címet. Többre nem futotta.

— Milyen a jövedelme a többiekhez képest?

— Az alapbérem 22,40. Fogalmam sincs, hogy a gépi soron mit keresnek, pedig lassan itt vagyok 24 éve. Azt tudom, hogy az én pénzem kevés, különösen, ha a többi üvegyárhoz viszonyítjuk. Volt itt egy ember, aki nekem csak bankafúvóm volt, az most Karcagon megkeresi a nyolcezer forintot, nekem meg jó, ha prémiummal összejön öt és fél.

— Idejön magához egy ember: hogyan tudja eldönteni, lesz-e belőle üvegfúvó?

— Ugyanúgy, mintha valaki kömüvesnek megy, a mester rögtön látja, hogy fogja meg a fadlit. Én is azt nézem: hogy fogja meg a csövet. Ebben még nem csalatkoztam. A cigány se másként állapítja meg a fiáról, hogy lesz-e belőle muzsikás. Ha nem jól fogja a vonót, sose fog tudni muzsikálni.

— Maguk olyan ballonokat csinálnak, amit a gép nem tud.

— Ezt azért nem mondanám. Mink inkább olyan pótlótársaság vagyunk.

Rámerít

— Család?

— Kettő. Az egyik közlekedési mérnök, a másik az aszfaltozóknál osztályvezető. Más mesterséget választottak, nem volt kedvük az enyémhez. Pedig ha jó kedve van az embernek s az üveg is megfelelő, akkor csinálni se rossz ezt; leszámítva azt a kis meleget, ami a kemence mellett mindig van. Az ország mind a tizenhárom üvegyárában megfordultam. Azelőtt az öregek nem tűrték a fiatalokat, főleg ha észrevették, hogy már majdnem annyit tudnak, mint ők. Fogta magát az ember, és ment a másik üvegyárba. Itt a fiatalok nem hajlamosak arra, hogy odébbálljanak. Talán nem érdekli őket annyira a szakma. Meg itt könnyebb is, sokkal sablonosabb cikkek vannak, nem úgy, mint más gyárakban, ahol palackot, kelyhet, korsókat fújnak kézzel.

— Maguk közül hányan tudnák ezeket megcsinálni?

— Nem tudom. Pár darabot el kellene dobálni, hogy belejöjjenek, de azért csak menne.

Óriás Tibor az a fajta munkás, aki „érteni is akarja, hogy miért lelkesedik”. Igyekszik teljes életet élni, ha nem is éppen úgy alakult a sorsa, ahogyan azt kamasz fejjel elképzelte.

— Veszprémben a Lovasy gimnáziumban érettségiztem orosz tagozaton. Úgy nézett ki, hogy pedagógusnak megyek vagy biológusnak. Gondoltam, csak bejön valami. Aztán nem jött be. Anyám nagyon beteg lett, kiesett a munkából. Négyen voltunk testvérek, s a fater azt mondta nekem meg a húgomnak: menjetek dolgozni. A húgom otthagya a gimnáziumot, én nem: szemet lapátoltam, hogy fizethessem a kollégiumi díját. Érettségi után azonban nem volt pardon, elmentem Kazincbarcikára a Borsodi Vegyi Kombinátba, s küldtem haza a pénzt. Egy év után üzent apám, hogy csinált nekem helyet az Izzóban, mi-

vel ő itt dolgozott. Ez 1964-ben volt. Ma már akárkit felvesznek. A gépgyárban voltak olyan hadi csoportok, mi úgy neveztük, diszpécscsoportok, odakerültem az egyikbe, majd a vegyszerraktárba. Berukkoltam, de csak egy évre, mert közben nekem is lett családom. A félvezetőgyártáshoz kerültem vissza. Ám leépítés történt hamarosan, mivel csak három hónapja voltam ott, hát én is vehettem a kalapomat. Felkínáltak három munkahelyet, de meg se néztem, mert volt egy barátom, aki idehozott az üvegyárba. Hogy mi tetszett meg? Gondolom az, ami mindenkinek. A szép plasztikus mozgás az üveggel, hogy nem lehet kapkodni. Maradtam, s azt hiszem elég könnyen beletanultam. Próbálkoztam, hogy szakmunkás-bizonyítványt szerezzek, szerveztem a többieket is az iskolára, akkoriban bérfelélős voltam. Jártam Salgótarjában is, de a végén csak magamra maradtam, hiszen többeknek még a nyolc osztályuk is hibázott. Aztán kiderült, hogy nem hoz semmit a konyhára: szakmunkásként is ugyanazokat a ballonokat fújom, mint a többiek — anélkül. Négy osztállyal gyakorlatilag ugyanannyit lehet keresni. A bizonyítvány még az alapórabérre sincs hatással. Van is ebben valami, mert hiszen attól, hogy nekem papírom van, még nem vagyok különb, mint a másik.

— Most hárman vagyunk egy műhelyben: a lyukmester, az elsősegéd, meg a bankáros — ahogy a bankázót, bankafúvót vagy golyófúvót hívjuk. A mi műhelyünkben én vagyok a lyukmester, egyelőre. De ennek sincs jelentősége, gyakorlatilag egyformán kell tudni az első segéddel mindent. Hogy mégis én lettem, az úgy adódott, hogy egy esztendeje én sűrögtem-forgotam a legtöbbit a kemence átépítésénél. Minden kemencének van egy kifutási ideje, három vagy négy év, mikor hogy. Erre állítólag azt mondták, hogy hat évig is elmegegyfolytában. Ha aztán kiég, kikopik a fenéke,

Vigyázni kell, hogy minél kisebb legyen a nőbli

Így is rá lehet gyújtani

